

Bakk István

Miért apostoli királyság Magyarország?

*A legenda híd, amely a valósághoz vezet...**Arab közmondás*

Egy budai lelet a Történeti Múzeumból

A társadalom mindig a jelenbeli állapotnak próbál megfelelni. Ez az állapot egyrészt a környezet, külvilág, a történelem együtthatásának eredménye, másrészt az ember önmaga állítja elő. Ez által a társadalmat, mint cselekvőt csak állandóan változó és átalakuló folyamat és valamely dolog tulajdonságainak összességének értelmezhetjük. A cselekvés minőségét, irányait, dinamikáját a kulturálisan meghatározott komplex világ-stratégia szabályozza. Az Istenről mintázott tekintély erősíti az egészséges önértékelést és ez szeretetből fakad. A mi magyar őseink a megváltás, szeretetet és a béke céljaiból a szeretetet és a békét választották.

Napjainkban talán minden eddiginél idősebb ez az emberi magatartás.

„A viszonyulások történelmi kategóriák, hiszen a történelemből születnek meg. Egyrészt abból a történelemből, mely időrendiség és kauzalitás, hiszen a viszonyulások, leegyszerűsítve, egy adott történetnek az eredményei, – azonban nem végeredményei, hiszen a történet lezáratlan. Másrészt abból a történelemből teremtődnek, melyet úgy hívhatunk, hogy élő történelem. A közösség, ahogyan konstruálja, használja, alakítja a múltját, alkotja meg, formálja, teszi maradandóvá, vagy éppen törli ki az adott viszonyulásokat.”¹

Vagyis az élő történelmet befolyásolja az oksági² történetiség, ezzel az okszerű³ történetiség is meghatározza a viszonyulások létrehozását, és

nem szabad nekünk sem megfedkezünk egy fontos szemponttól, hogy az élő történelem önteremtő aktusát pontosan az egészséges öntudat⁴ és az abban belefoglalt viszonyulások tartják mozgásban és határozzák meg. Így tehát a történelem és önazonosságunk⁵ kapcsolatát körköröségben határozhatjuk meg. A magyar történelmet dogmává merevített, azaz egy kőbe vésett, megváltoztathatatlanul lemerevedett és az aktuális fejlődést esetlegesen kihagyó tudományterületté próbálták átalakítani.

Középkori történelmünk objektumainál, „a lelőhely minél nagyobb mértékű feltárása XII-XIII. századi nemzetségi-családi monostorainkra vonatkozó ismereteinket gyarapíthatja, a középkor későbbi századaiban pedig egy mezővárosi rangú, főúri birtokközpont egyházi és világi épületeinek topográfiájához nyújthat adatokat.”⁶

A XXI. századi, egyesült Európában (EU) Magyarország jelentős kulturális és keresztény értékeket helyezett ebbe a közös történelembe. Így Magyarország, mint történelmi nagyhatalom, meghatározójává vált az európai arculatnak, kultúrának és a fejlődésnek. A magyarság ősi múltja is természetesen nyomott hagyott az emberiség felemelkedésében.

A mi élő történelmünk országa a Mária országa Európa közepén, Jézus székében ülő, Szentkoronát viselő, szent királyokkal, azért, mert kezdetől fogva Szűz Mária, Boldogasszony volt a magyarok legfőbb oltalma, koronázó templomaink, főpapi székesegyházaink is az ő oltalmazó égisze alatt állnak, ez a Szent Korona eszméjének és a magyar múlt együttesének rendkívülisége.

Mátyás király uralkodása kezdetén született Werbőczy István (1458-1541), aki az 1514-es jogi gyűjteményét egységes szerkezetbe foglalta Tripartitum, azaz Hármaskönyv címen. Tudta, hogy az addigi uralkodók több évszázadon keresztül átívelő törvényeket alkottak, ezeket össze kell gyűjteni egységes formába, beleértve az Árpád-házi királyok törvényeit, Nagy Lajos törvényeit,⁷ Zsigmond király jogalkotó tevékenységét, tudta, hogy Mátyás király kiemelten sok törvényt hozott a

nemzet javára, s természetesen az ehhez tartozó 1444. évi és az 1505-ös országgyűlés végzéseit is egy összefoglaló munkában. Elkészítette a Hármaskönyvet Werbőczy István majd 1517-ben jelentette meg Bécsben, melyet minden jogász fontosnak, helyesnek tartott. Mai szóhasználat: ez volt a "hatályos jogszabályok gyűjteménye".

Werbőczy István jogtudós, országbírói ítélőmester, köznemes 485 éve megjelent Hármaskönyve⁸ az ősi szkíta származásunkat bizonyította, azt, hogy 896 előtt is, sőt, igen régóta élnek és államot alkotnak a magyarok a Kárpát-medencében! Árpádék is már kész, meglévő államszervezetet hoztak! A jogkönyv 1504-1514 között íródott, melynek egyes részeit idézem:

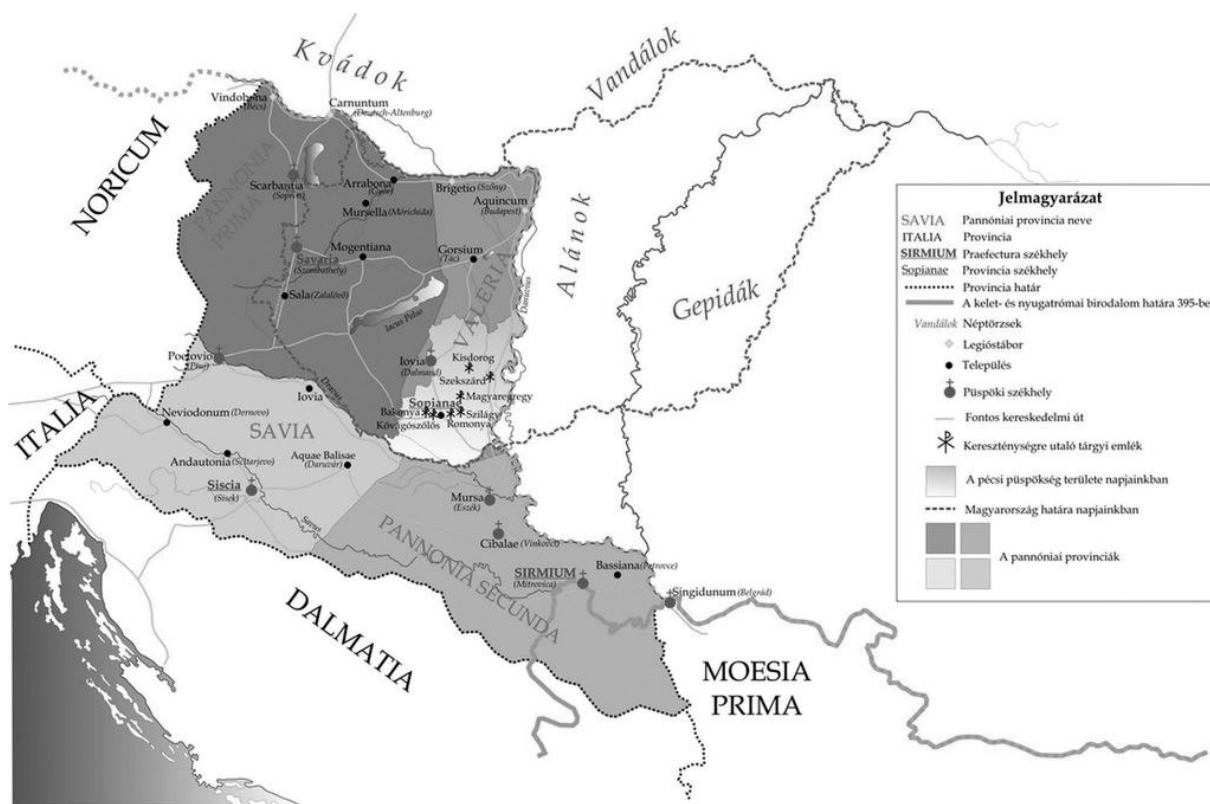
I. rész, 3. czim, 1. §: "A nemesség, amelyet többnyire a szabadok elnevezése alatt is szoktak érteni, úgy mondják, hogy eredetileg a hunnok és magyarok közt keletkezett, miután ezek Scythiából Pannoniába nyomultak, amelyet most változtatott néven, az ittlakó magyaroktól Magyarországnak neveznek".

III. rész, 4. czim: "Az erdélyi scithákról, akiket székelyeknek hívunk. Vannak az erdélyi ré-

szeken a scithák, kiváltságos nemesek, akik a scitha néptől, ennek Pannoniába való első bejövetele alkalmából származtak el, akiket romlott néven "siculusoknak" nevezünk; akik teljesen külön törvényekkel és szokásokkal élnek; a hadi dolgokban legjáratosabbak".

Az apostoli uralkodókat a királyt választó primorok a főkegyúri joggal rendelkező fehérnökök, ők voltak akik a fehéregyháza bábortokai nemcsak királyt, hanem apostolt is választó zászlósurak voltak. Ezen zászlósurak nemcsak comes várispánok voltak, hanem a családjuk adta az egyházi vármegyék püspökeit és érsekeit is.

A Kárpát-medencében a magyar népnévhez tartozók a székelyek nemzetségéhez tartozó *matanok, szikulóták, zakhlumok* első hulláma érkezik Kr. e. 2. században és Kr. u. 1. század között és ugyanekkor jönnek ide a szarmatákkal együtt, a második hullámként a magyarok északi ágából a *materia, meterea turba* nép.⁹ Már 381-ben az aquileiai zsinat elismeri, a fentebb említett magyaroknak Pannoniában működő érsekségeik vannak.

A pannoniai püspöki székhelyek. (Internet)

A harmadik hullámban a hunokkal¹⁰ jött magyarok érkeztek a Kárpát-medencébe, az északi

ágból a *mater* nép, valamint rokon nép: a *székelymagyarok* 2/b nemzetségei a 4-5. században.¹¹

MAGYAR ŐSTÖRTÉNET ÉS TÖRTÉNELEM

Ennek a népnek vezére volt Attila, aki átkelt az Alpokon, elérte a Pó vonalát. A kereszténység és a világ történelmének egyik legizgalmasabb kérdése: Mi történt Attila hun király és I. (Nagy) Leó pápa találkozásakor Kr. u. 452-ben? Mindeneset-

re érdemes megfigyelni az alábbi két képet, hogy a Képes Krónika ábrázolása (Kálti Márk) és a Raffaello festménye között eltelt több mint száz év alatt, hogyan változott meg találkozásuk (Attila és Leó pápáé) viszonya.¹²

Attila¹³ és Leó pápa (a Képes Krónika 21. lapján). *Attila* és *Leó pápa* találkozására, *Attila* lóháton fogadja a gyalogszerrel érkező pápát.

Raffaello Sanzio: Attila hun király találkozására Leó pápával (1514). freskó 500 cm × 750 cm (200 in × 300 in)
Vatikán: stanza di eliodoro, palazzi pontifici.

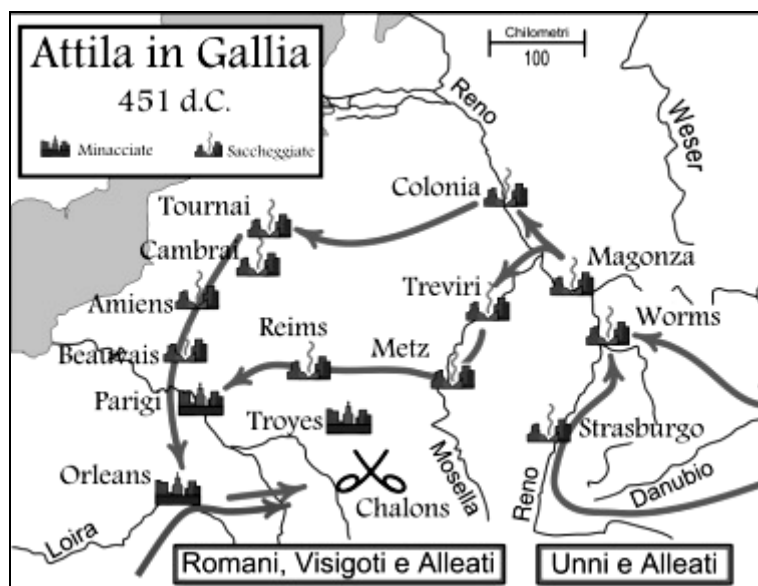
Attila halála után ugyanis a hun birodalom népei pártokra szakadtak, s fiai az örökség felett egymással harcba keveredtek. A hun törzsek Csaba királyfival tartottak, aki Attila fia volt Honorius görög császár leányától. A germán fajú hun alattvalók azonban a német Krimhildtől született Aladár mellé állottak, a ravasz Detre (veronai Ditrik)

bujtogatására. Az első ütközetben Csaba győzött, de a második csatában, mely Sicambria (Óbuda) vidékén két hétig folyt, Csaba hadát úgy szétverték, hogy a hunokból igen kevesen maradtak. Csaba tizenötezer hunnal Görögországba, Honoriushoz futott, de onnan nemsokára visszament Scythiába atyafiaihoz, kiket aztán arra buzdított,

hogymenjenek vissza Pannóniába, hogy a németeken bosszút álljanak. Szilágyi végeredménye: „kétségtelennek tartható, hogy a legdicsőségesebb Béla király jegyzője közvetlenül ura halála után, 1196 és 1203 közt írta a *Gestá*-t. N. kérdése.¹⁴ A krónika¹⁵ megírására aránylag kevés idő állt rendelkezésére, ez az oka a befejezetlenségének. A rejtélyes N-re, Anonymus barátjára nézve is van javaslat: Nem más, mint a nagy műveltségű Csák Miklós, (Csák nb. Miklós), aki magyarra fordította a *Trója históriá*-t, amelyet Anonymus latinul állított össze, még közös tanulmányuk idején.^{16 17} „Maradt volt még a hunokból, — folytatja tovább a hun krónika — háromezer ember, kik a „krimhildi” csatából futással menekültek, kik is félvén a nyugati nemzetektől, Árpád idejéig a *Csiglamezón* maradtak, s ott magukat nem hunoknak, hanem *székelyeknek* nevezték.¹⁸ Ezen székelyek ugyanis a hunok maradványai, kik midőn megtudták, hogy a magyarok Pannóniába másodszor visszajöttek, a visszatérőknek Ruthénia határszélein eléjük menének, s Pannóniát együtt meghódítván, abban részt nyertek, de nem a pannóniai síkon, hanem a *határszéli hegyek közt kaptak osztályrészt*. Ezek a székelyek azt hitték, hogy Csaba Görögországban veszett. Ahonnan a köznép ma is azt mondja példabeszédben: akkor térj meg, — mondják a távo-

zónak — mikor Csaba Görögországból”. A krónikaíró jobban vélte tudni, mert alább így folytatja: “Tehát ez a Csaba Attilának Honorius görög császár leányától született törvényes fia, kinek fiait Edeménnek és Ednek hívták. „Edemén aztán, mikor a magyarok másodszor visszatértek Pannóniába, atyja és anyja igen nagy atyafiságával bejőve, anyja ugyanis a korozmin nemzetből való vala; Ed pedig Scythiában maradt atyjánál. Ezen Csabától származott az *Aba* nemzetsége.”¹⁹ Csaba királyfi emlékezete hagyományos kegyeletben maradt fenn késő századok folyamán továbbra is a székelyeknél. Az ő és vitézei serege lett őrszelleme és végső reménye a székely népnek. A monda szerint, midőn a székelyeket nagy veszély fenyegeti, segélyökre Csaba királyfi seregével alászáll a mennyégből a *Hadak útján* (a csillagok Tejútján), melynek sok ezernyi csillagserege az ő lovaik ezüst patkószegeitől csillog.”²⁰

A hun krónika tehát úgy tudta, hogy a székelyek Attila hunjai töredékének a régi Pannónia valamely vidékén (az ismeretlen Csiglamezón) maradt ivadékai, kik midőn meghallották, hogy a magyarok új honfoglalás céljából közelednek, Ruthénia határszélére eléjük mentek, hozzájuk csatlakoztak, a honfoglalásban²¹ nekik segítettek, s aztán Erdély határszélén kaptak osztályrészt.

Attila galliai hadjárata (451) (Internet)

Attila az a történelmi személy (†453), aki a hun-magyar mondkör központi alakja lett.²² Középkori történetírásunk tőle származtatja Árpád-házi királyainkat, népével, a hunokkal azonosítja

népünket.²³ Különösen eleven a székelyek²⁴ Attila-hagyománya, jelentőségében nem kisebb, mint fiáé, *Csabáé* (Csaba-monda).²⁵

Európa 450-ben (Internet)

Ilyen például, hogy Attila megölte testvérét, Budát, mivel az Pannónia fővárosát a maga nevé-
ről nevezte el, vagy máshol azt találjuk, hogy a vá-
rosa számára kegyelmet kérő Leó pápa kérésének
Attila azért engedett, mert a pápa feje fölött kard-
dal fenyegetőző alakot látott lebegni.²⁶ A IV. hul-
lamban az álavar *uar-khíóniták* vagy *várkunok*
nyomán jött "fehér" ágból a székelyek 3. nemzet-
sége is beérkezett a 7. században a Kárpát-
medencébe. Ellenük támadt I. Nagy Károly frank
király (742-814) a kora-középkor egyik uralkodó-
ja. 791-ben három hadsereggel támadta meg az
avarokat²⁷ az egykori Pannóniában, de azok nem
hódoltak be. 793-ban újabb hadjáratot indított
Károly, és végül is a sikert az avar belharcok hoz-
ták el. Pannónia maradékát Károly fia hódította
meg 796-ban, ekkor Bizánc jelent meg a színen.
812-ig hadakozott egymással a két fél. Árpád és
Álmos vezetésével a IX. században megérkezik a
fekete magyarok V. hulláma az északi ágból a
Kárpát-medencébe.²⁸

Kéteľű kard a Duna medréből, 11. századi (Budapest,
Erzsébet-híd)
Budapesti Történeti Múzeum, főszerk.: Buzinkay
Géza. Corvina, 1995, 47. old., 43. kép.
Budapesti Történeti Múzeum. (mek.oszk.hu)

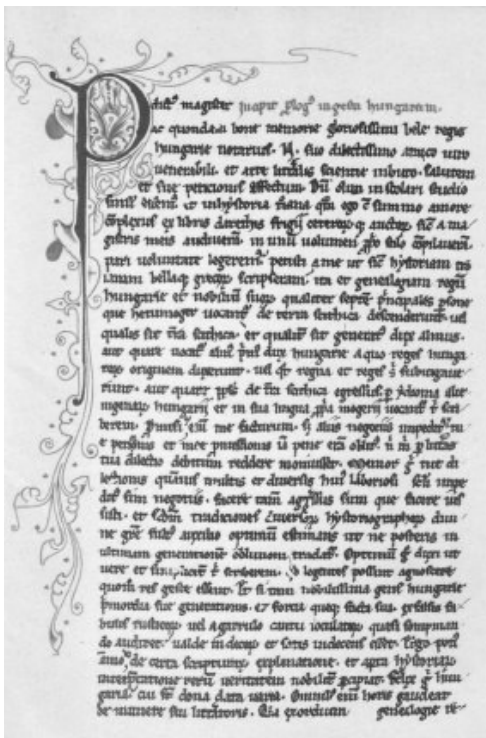

III. Béla király nagypecsétje
az Országos Levéltár 1195. évi okleveléről

Az előzőleg bejövő székely népekkel szövet-
keztek a fekete magyarok. „*És mivel az isteni ke-
gyelem volt velük, félt tőlük minden ember; még-
pedig leginkább azért félték tőlük, minthogy hal-
lották, hogy Álmos vezér fia, Árpád vezér, Attila
király ivadékából származott.*” A kor technikai és
harcis tudományát ötvözve a magyarok szövetsége
összefog a támadó nyugati egyesült haderők ellen.

A pozsonyi csatánál ott egyesültek a több hul-
lamban érkezett Kárpát-medencei székely népek

és a magyarok összefogva fényes győzelmet arattak, megsemmisítették az ellenséget a pozsonyi csatánál. A honfoglaló magyarság a Kárpát-medencébe való érkezésekor a korábban már ide települt, késő avarként ismert székelységgel, szkíta-pártus-avar népekkel találkozott. Ennek vezetőit később már az árpádkori nádorok között találjuk. Már az Árpád-kor első történetírója úgy tudta, hogy a székelyek, akik előbb Attila népei voltak, a honfoglaló magyar sereg előtt, az első sorban harcoltak.²⁹ Béla király jegyzője (Anonymus)³⁰ azt írta róluk, hogy a székelyek Attila király népei voltak, a honfoglaló magyarokhoz itt az új hazában (Szentés vidékén) csatlakoztak, és a honfoglalásban nekik segédkeztek. Már a honfoglalás alatt is egytömbű népesség a székelység, vezetőjük Ösbő, Árpáddal szemben ő a rangidős, ebből arra következtethetünk, hogy a pozsonyi csata irányítását és a logisztikát a székelyek tartották a kezükben.³¹

Anonymus: Gesta Hungarorum.

Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez.

A P. dictus avagy Mesternek mondott P.³² (OSZK)

“A székelyek, kik előbb Attila király népei voltak, meghallván Usubuu (Ösbő vezér) hírét, mindnyájan békességesen elébe menének... Usubuu serege előtt az első sorban kezdének Menoumorout (Ménmarót) ellen harcolni”. Ösbő vité-

zei “élükön a székelyekkel, Ménmarót ellen kezdének lovagolni”. “Mikor ezt hallotta Ménmarót, hogy Usubuu és Velek, akik Árpád vezér legnemesebb vitézei, a székelyek vezetése mellett erős sereggel ellene jönnek, kelleténél jobban megijede... A székelyek és magyarok sok embert agyon nyilazának”...³³ Anonymus, a magyarok Gestájának írója szerint azonban nemcsak a székelyek voltak Attila népei (a hunok ivadécai), hanem a magyarok is.³⁴ A honfoglaló Árpád vezér pedig – szerinte – egyenes ivadéka volt a nagy hun királynak. Az általa feljegyzett monda tehát egyaránt emlegeti a hun-székely és a hun-magyar rokonságot. Talán az sem véletlen, hogy Árpád vezér Fehéregyházán lett eltemetve.³⁵

Ma az ezeréves Magyarországhoz tartozó Erdély keleti határszélén öt vármegyében összefüggő, tömör néprajzi egységben laknak a székelyek, a magyar nemzet egyik legkiválóbb törzse. Számuk mintegy félmillió. Eredetük, néprajzi sajátosságai, régi alkotmányuk és történetük sokban eltér a magyar nemzet főtörzsének sajátosságaitól. E különbség emlékezete fennmaradt a székely népköztudatában, hagyományaiban, jogszokásaiban. Ezeket említik meg a legrégebbi történetíróink is, sőt, erről szólnak törvénykönyveink, fenntartották emlékezetét a régi székely jogszokások, kiváltságok és intézmények.³⁶

A magyarság többszöri honfoglalása a Kárpát-medencében az itt élő székelységgel közösen jött létre, feltehetőleg az egység hátterében a székelység teljes szabadságát megtartva és a belső tradicionális belső szerkezetüket megőrizve az újabb időszakokban is, bele értve az általuk működtetett kereskedelmi jogokat és bányákat (arany, só) is. A székely emlékezet megőrizte közös hun-szkíta hagyományt, mely egyesítette azt a fajta történelmi hátteret, ami egyben összehangolta a szkíta, a pártus és az avar népességet. A hun hagyomány, mely szerint az uralkodó papkirály,³⁷ és a Nagyboldogasszony hagyományában ott a korai keresztény hatás, még az avar királyságban is jelen volt.³⁸ Anonymus így ír Árpád sírjáról: „Ezek után urunk születésének 907. esztendejében Árpád vezér elköltözzék e világból, ki is tisztességesen lőn eltemetve egy kis patak forrása fölött, mely egy kőmederbe folyik alá Athila király városába; holott is a magyarok megtérése után egyház épült, melyet Albának (Fehéregyháznak)

neveznek, boldog szűz Mária tiszteletére." Vagyis keresztény szokás szerint templomba helyezték el Árpád vezérünket.

Hartwik püspök I. István király³⁹ halála után mintegy 100 évvel később írta le a tíz püspökséget, az ő saját idejének állapotából következtetve. Nem vette volna figyelembe azokat a szempontokat, hogy Esztergom hegyén már Géza fejedelem építtetett keresztény templomot, fia védőszentjének, Szent István vértanúnak a tiszteletére?⁴⁰

Az esztergomi Szent István vértanú-ábrázolás, Schmidt litográfiája (Máthes 1822. VI. tábla)⁴¹

Továbbá azt sem vette figyelembe, hogy templomok már voltak az országban, például a veszprémi Szent Mihály-templom, amit Taksony fia Mihály építtetett? A Maros-várba, a későbbi Csanád-várba Ajtony vezér hozatott görög szerzeteseket, a már meglévő Keresztelő Szent János kolostorába. Szent Márton pannonhalmi monostorának már Géza fejedelem vetette meg az alapját. Igaz ugyan, hogy a királyi család birtokán alapították meg Szűz Mária tiszteletére a Veszprém völgyi apácakolostort. Viszont a kalocsai, a váci és a pécsi püspökségnek/érsekség megalapításának körülményeinél több fontos befolyásoló tényezőt kell még figyelembe venni.⁴² A király a régi uralkodói nemzetségeknek a hatalomban a nádorságot biztosította, amely az akkori jogi szerkezet szerint az uralkodói hatalommal azonos. Ezzel így létrejöhett a szkíta és az avar uralkodásban megszokott társuralkodó intézmény. Az 1090-ben létrehozott bácsi érseki központ 1135-ig önálló érsekség, a kalocsaival egyrangú. Az országban három önálló érsekség van ebben az időszakban: Esztergom, Kalocsa, Bács. Viszont az úgynevezett

egyesítés nem lehetett az 1135. évben, mert 1219-ben a kalocsai és bácsi káptalanok együttműködnek a kalocsai érsek választásában. A zágrábi püspökségalapító levelének (1092-94 évekből) kezdetén Fábián⁴³ szerint bácsi érsekség. A kalocsai püspökség mellett egy külön bácsi püspökségről csak Fábiánnak az 1096-iki megemlézése szól, akit a zágrábi okirat szerint bácsi püspöknek kell tartanunk. Az 1094-ben említett bácsi érsek után csak 1124-1130-ból ismerünk más bácsi érseket nevezetesen Gergelyt és 1134-ből pedig Ferenc nevűt, aki egyben, az utolsó is.⁴⁴ 1229 óta a szerémi püspökség is volt, amely a kalocsai érseki megyéből hasítatott ki, s ekkor már egy külön bácsi érsekségnek nem találjuk a helyét. Viszont 1266.évi pápai okirat először említi a kalocsai és bácsi egyházaknak egyesítését. Az 1233. évi és 1234. évi okiratok azt mutatják, hogy a kalocsai érsek intézkedik Bács városában. 1135 óta csak a kalocsai érsek névvel találkozunk, viszont Mikó felváltva írja a kalocsa (1156 és 1169-ben) majd ismét (1169-ben) bácsi érseknek magát. Így később András kalocsai érsek is 1179-ben bácsi érsek is. 1135-től az érseki székhely – eleinte felváltva, de később ismét Kalocsára tették át – mellett Bácsban is továbbra is fennállott egy külön székes káptalan, amelynek okiratos említése 1158-ból való. De azért egy 1184. évi okirat (Fejér, Cod. dipl. III. 217.) is még határozottan említi a kalocsai érsekről, hogy székhelye Bácsban van (habet sedem Bachiensem et habet duo millia et quingentas marcas...). 1266-ban egy pápai oklevél megemlíti az egyesítést. (Balics Egyh. tört.: II. 21.) A kalocsai érsek közelsége miatt a befolyásosabb kalocsai káptalan által, jogaiiban és befolyásában csorbítatott a bácsi káptalan tett lépéseket a pápánál az irányba, hogy a kalocsai érsekség és a bácsi érsekség egy székesegyházba való hason szerű egyesítése által veszélyeztetve van az egyenjogúsága a két egyenlő rangú érsekségnek és csak ilyen értelemben lehet szó az egyesítésről szóló Károly Róbert 1311. február 3-án kiadott okiratában. A bácsi érseki székhely (bácsi prépostság, székes káptalan) működéséről számtalan okirat bizonyít így a 1158. évi okirat, amelyben a tagjainak a névsorát is megemlíti. Azon kívül, mint hiteles hely is számtalan kiadványban adott jelt életéről és működéséről.⁴⁵ Tehát ez a három érseki központ 1090-1135-ig állt

fenn. Utána a bácsi egyesült a kalocsai érsekséggel, de a kétközpontúsága megmaradt (Bács-Kalocsa).⁴⁶ A későbbiekben a két érsekség, az esztergomi és a kalocsai, ennek okán rivalizáltak a központi elsőbbségért. Ezt jól érzékelhetjük III. István és II. László megkoronázási problematikájában. Lukács esztergomi érsek, aki III. Istvánt koronázta meg, nem akarta a "schizmatikus" ("görög" vallású) Lászlót megkoronázni. Helyette végül Mikó kalocsai érsek koronázta meg Lászlót. Ebből a helyzetből értelmezhető a korona apostoli joga, amely nem követte a korábban végbe ment *egyházszakadást*.⁴⁷

A zágrábi püspöki várkastély (Forrás: mek.oszk.hu)

Nagyvárad alapítása a bécsi Képes Krónikából. A nagyváradai székesegyház építése. Miniatúr kép a Bécsi Képes Krónika 1358. évi kéziratából.

Az eredeti szempontok azonban hamarosan megváltoztak, és például Szent László királyunk idején (Bihar-várról Váradra, a mai Nagyváradra költözteti a püspökséget)⁴⁸ az érseki tartomány területének déli-nyugat irányú növekedése miatt az (zágrábi püspökség)⁴⁹ egyházmegye központja délebbre, könnyebben elérhető helyre települ.

A kalocsai érsekséghez tartozott hosszú időn keresztül a zágrábi püspökség. A kalocsai érsekség és a bácsi érsekség 1090 előtti meglétére biztosan következtethetünk. A kalocsai érsek így az 1090-es évektől egy évszázadon át új székhelyükön, Bács várában tartózkodtak.⁵⁰ Bár az is igaz, hogy a bizánci kapcsolat okán már 1072-ben ide telepítették a szerémi görög püspökséget. A 13-14. században a Kalocsa-Bácsi Érsekség egyik székhelye, a székesegyháza 1351-ben leégett.⁵¹ Magyarországon az akkori időszakban egyedülálló volt Európában a több-érsekesség tradíciója, ez az avar társkirályság hagyományába vezet vissza.

Mindkét érsek a saját maga elsőbbségét próbálta bizonyítani, az ebből adódott viták csak az 1220 években záródtak le. Ezt megelőzően II. András Elvint (váradi püspök), Mokot (nádor) valamint a Bihar vár hatalmi státuszát tudatosan felszámolta. Fehéregyháza Szentháromság területi központjából Bak megszűnésével Kalocsa válik kettős területi központúvá, Bács bevonásával. Így az a furcsa helyzet áll elő, hogy a két érsekség háromközpontúvá lesz. Tudjuk, hogy Európában ebben az időszakban országonként csak egy érseki központ volt. Ezzel kapcsolatosan megállapíthatjuk még, hogy a tatárjárás (1241-42) alatt mindkét központ erősen károsodott, de végleges pusztulásukat 1344-re tehetjük. A Turul nemzetség a Szentháromság központját felerősítette, Tác⁵² központ helyett Fehérvár lett a hangsúlyosabb az Árpád-ház számára, és a királyi hatalom az erdélyi területet is folyamatosan igyekezett birtokba venni. Ennek a nyomára lelhetünk már 1011-ből, Mercurius „Princeps Ultra Sylvánus” jelöléssel. 1077-ben Erdély területét fehérvári ispánságnak nevezik. 1200-ban ennek a vezetője a vajda címet képviseli. Könyves Kálmán törekvéseit vizsgálva látható, hogy 1105-ben, felszámolta a „Dunán-túli ducatusokat és ennek a területi elve, vagyis a ducatus intézménye, átkerül Erdélybe, a régi nemzetségeknek köszönhetően. Az áthelyezésénél nemcsak a ducatus mint intézménynek az át-

mentéséről van szó, hanem mintegy átvonulás történik a régi nemzetségek részéről az erdélyi területre. A régi nemzetségek vezető rétege megőrzi és fenntartja magának a Maros menti területeket és a kereskedelmi utakat, a különböző bányákat. A tömegek nagy része a Kárpátokhoz közeli széki intézménybe tömörülve, a régi nemzetségi hagyományokat fenntartva, a kettős királyság régi hagyományaként megőrizték e függetlenséget a Szentkorona jogi szerkezetétől. (*Trium genere siculorum* elnevezés a hármass területi egységet őrizte meg.) A területi egységek közösségében megtalálható természetesen a Holló nemzetség, Bak nemzetség és a Nagykutya nemzetség leszármazottai. Példaként felhoznám a Nagykutya nemzetségéhez tartozó Mátyás király székely származású királyi helytartóját (locumtens) Mot(is) Sándort.⁵³ Vagyis az ország irányítása a hármass központúságból ekkor már kettőre csökkent a Szentkorona jogi szerkezte alatt. II. András időszakában felszámolódnak a Holló, Nagykutya és a Bak régi nemzetségek egyházi és hatalmi befolyásolása, és elindul a nemzetségi területek átrendeződése is.

Ennek az egyik egyértelmű hatása látható 1227-ben, II. András⁵⁴ ifjabb királyi címmel Erdély kormányzását átengedte, azért, hogy a területre áthúzódó régi nemzetségeket felügyelete alá tudja vonni, és így a nyugati keresztény liturgikus hatást is érvényre képes juttatni. Ezért politikai és katonai lépésekre szánta el magát, hogy nagyobb

hatással lehessen és a korábbi fehérvári ispánság liturgikus központjára, betelepítette a szászokat Erdélybe. Ezzel egyházi liturgikus hatásában is felszámolta a Mok nádor időszakát.

Összegezve tehát: Erdély egész területének vajda intézmény alá jutása Erdélyben 1200-ban fejeződött be. Gyula vezér templomáról is van tudomásunk. Keresztény templom keletkezése a gyulafehérvári, a király után harmadik méltóságot viselő Gyula nevéhez kapcsolódik.⁵⁵ Egy 1356-os oklevél szerint a pápa Nagy Lajos királyt Krisztus védőpajzsának nevezte, nem véletlenül, hiszen Mária országának Jézus székében ülő uralkodója volt. Az apostoli uralkodókat, a királyt választó primorok, a főkegyúri joggal rendelkező ferhérnökök a fehéregyháza bíbornokai nemcsak királyt, hanem apostolt is választó zászlósurak voltak. Ezen zászlósurak nemcsak comes várispánok, hanem a családjuk adták az egyházi vármegyék püspökeit és érsekeit is. *Az Isten Mária országába helyezte egyházát, a Fehéregyházát.* A latin nyugat (római katolikusok) és a görög kelet (pravoszláv) között helyezkedtek el a magyar (fehér) katolikusok. Így a királyi trón Jézus széke, a magyar uralkodó viseli Jézus koronáját, a Szentkoronát. A magyar fehéregyház hívei, a fehérkatolikusok Szentkoronájának primátussága érvényesült a jeruzsálemi királyságában is. A korinthusiakhoz írt első levelében olvasható, „...az egyházban, pedig Isten némelyet apostolokká, másokat profétákká, ismét másokat tanítótokká tett” (1 Kor 12.27).

Ezen a térképen jól megfigyelhető az osztrák hercegi terület. (Internet)

A latin Nyugat és a görög Kelet között helyezkedett a fehér magyar egyház. Királya nem Isten apostola, hanem Mária országának Jézus székében viseli Jézus koronáját.

A Corvina *Pontificale* miniatúrája a király megkoronázása. (Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom) Figyeljük meg a képen, hogy a koronázásnál mindkét esetben három egyházfői személy vesz részt.

Míg a latin hitvallásban a Szentlélek az Atyától és a fiútól (filioque) származik, addig a keleti vallásban az Atyától a Fiú által. A Szentkorona nem tesz különbséget apostoli feladataiban, mindegy, hogy keleti vagy nyugati rítusban van az uralkodó.

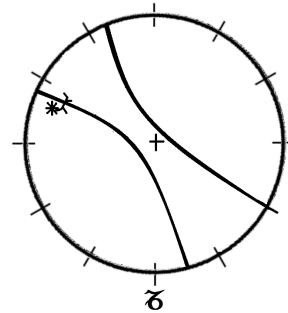

IV. Károly koronázó szertartása (Mol)

Az egyházszakadás hátterében a latin Nyugat és a görög Kelet közötti, évszázadok során kialakult dogmatikai és szertartásbeli különbségek voltak. E kettő között helyezkedett el sajátos egyházi és hatalmi múltjával a Kárpát-medencében állandósult az apostoli királyság. Az Ariánus⁵⁶ kereszt-

ténység is egyfajta keresztény irányzat. Pannoniában már a II. századtól erősödik a kereszténység, sőt a III. században itt már bazilikákat építettek.⁵⁷ A Kárpát-medencei Pannóniának vazallusai voltak a bizánciak, akik évente adót fizettek. Az uralkodói nagylelkűség és a mellérendelés mind a népet, mind az uralkodókat jellemezte.

Mária országának mennyei királysága az égi térképen látható, és ennek a földi mása a szentháromság megjelölése: a (Holló, Bak és a Nyagutya) csillagképek által határolt terület.⁵⁸

Nézzünk egy részletet Gyárfás István Tihámér Pannonia őskeresztény emlékei című írásából: Diocletianus idejében keresztény kőfaragók dolgoztak a Sirmium közelében fekvő márványbányákban, akiknek mártírhalála (294-ben november 8.) nyitja meg a dunavidéki keresztényüldözést (*Passio Sanctorum quattuor Coronatorum*, Wattenbach, *Untersuchungen zur röm. Kaisergeschichte*, 3, 324–379). ebből is láthatjuk, hogy a hitélet mennyire virágzott Sirmiumban.⁵⁹ A sírkamra, melyet 1780. fedeztek fel (V. ö. Henszlmann, *Pécsnek régiségei*, I. rész; Gyárfás, *Pannonia őskeresztény emlékei*, 77-87. old.) a középkorban *Quinque Ecclesiae* vagy *Quinque Basilicae* néven volt ismeretes.

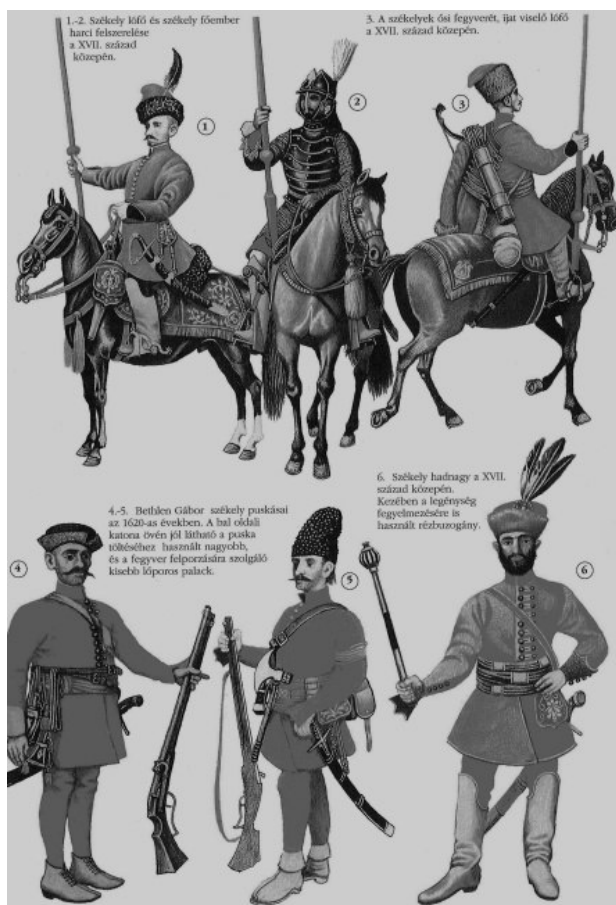

Szarkofág Szekszárdról [Szikszárd] (Internet)

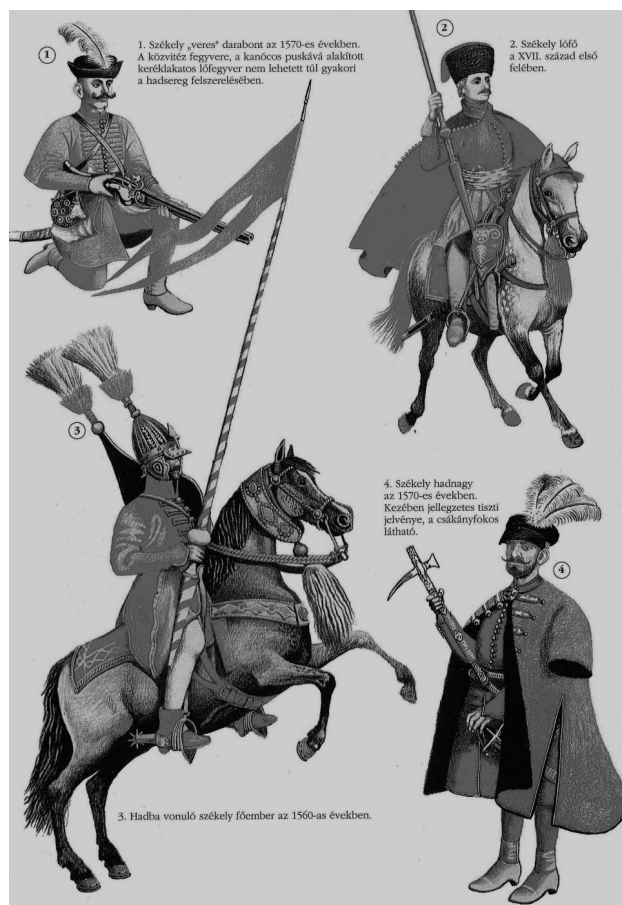
Mária országában a fehér katolikusok a fehér-egyházban, a Német-Római Birodalom területén. Az árpádkori székely-magyar egyesség érdekesége, hogy Árpád leszármazottai mint uralkodók soha nem gyakoroltak, és nem gyakorolhattak nyomást a Szentkorona birtoklásával arra, hogy a székelység örökségébe lépjenek. Nem az általuk adott magyar és erdélyi címek érvényüket veszítették, a székelység területén használati tilalom alatt álltak. Ennek függvényében Európa legkülönösebb jogi fejlődésen végig menő népét láthatjuk, mely nép a nemzetté válásával nagyon jelentős szerepet vállalt a későbbi az erdélyi fejedelemség idején is. A székelyek által képviselt jog az Árpád-házi királyok idején az ország bármelyik részében, ahol éltek érvényes volt, része volt a mentességnek az ősfoglalás jogán alapuló adómentesség és nemesség, így a Baranyában élő vátyi székely ispánság és a Fertő-tónál a sasvári székelység is ehhez tartozott. A honfoglalás-kori székely-magyar egyesség a társuralkodásban való részvételben is megnyilvánult. Vezetői a királyválasztó egyházi ranggal rendelkező zászlósurak.⁶⁰

Amennyire lehetett, a székelység az Árpád-házi uralkodók alatti lázadásoktól távol tartották magukat. A somogyi Koppány-lázadás idején a vátyi székelyek távol maradtak, az erdélyi Gyula idején az erdélyi székelység, sőt még Ajtony lázadását sem támogatták a székelyek. A székelyek vezetői valószínűsíthetően pártus és szkíta hercegi leszármazottak voltak, amire utalnak a királyi szkítákhoz kapcsolódó székely herceg népe, herceg törzse elnevezések stb., és ez az eltérés látható a székelység etnikumában is, a csíki és háromszéki székelység esetében mellérendelt Atya, Fiú és Szentlélekkel. Ennek a földi vetületnek, Szentháromság központja a rómaiaktól kezdve az Árpádokig: Tác-Székesfehérvár.⁶¹

A székelység társnemzetként élt együtt a magyarokkal, aminek jogi alapja a Szentkoronán belül a székelység ősfoglalása volt. E jog a székely intézmények ágait pl. a törvénykezést, a birtokjogot, a székely jogszokásokat stb. jelentette és a székelységet nemcsak a rendiségbe érés idején kíséerte végig, hanem kiterjedt és elismerésben részesült az egész történelmi Magyarországon is.

B. Szabó János-Somogyi Győző:
Az erdélyi fejedelemség hadserege
Budapest: Zrínyi Kiadó, 1996. XI. ábra

B. Szabó János-Somogyi Győző:
Az erdélyi fejedelemség hadserege
Budapest: Zrínyi Kiadó, 1996. IX. ábra.

Emberek Aranyban. Fejedelmi sírok leletei a sztyeppe piramisaiból. Krym Altynbekov professzor szkíta aranykincseit bemutató kiállítása, 2012. Budapest.

Közelebbről vizsgálva a magyar és székely eseményeket az Árpád-korban, feltűnik a III. Béla idejében szolgáló, székely származású Mok nádor.⁶²

Mok III. Béla bizalmasai közé tartozott, 1185-86-ban udvarbíró, 1188-ban nyitrai ispán. A nádori méltóságot 1192-93-ban és 1198-99-ben töltötte be, a bácsi ispánsággal együtt. 1199-ben Mok fegyveres lázadást szervezett Imre király ellen, aki ezért megfosztotta a nádori tisztségétől, s feltehetően ez készítette arra, hogy a Szentföldre menjen. (1192-ben avatják szentté László királyt.) II. András trónra lépése után ispán lett. 1206 után újból betöltötte a nádori méltóságot, egyúttal bihari és somogyi ispán volt, de a király belső hívei hamarosan kiszorították a hatalomból, ez után csak ispán-tisztséget kapott. 1206-ban bihari, 1208-10-ben pozsonyi ispán volt. Az ő idejében érik el az Árpádok európai nagyságú metropolisz építkezését Visegrádon.

III. Béla és II. András idején Mok nemcsak az országbírói, hanem a nádori tisztséget is többször viselte. Így az értelmezés szerint az országbírói,⁶³ a nádori cím és a hadvezetés örökös jogon került olyan nemzetségek kezébe, ahol apáról fiúra, ill. nemzetségi ágon belül öröklődött ez a tisztség. A nádor Mok jól érzékelte a magyarok és németek viszálját, és az ebből eredő belső feszültséget. Így mentesíteni tudta az általa irányított politikát, és a kimagaslóan jó diplomáciai érzékén

keresztül meg tudta oldani, hogy magát a székelységet. A „kedvenc” királyának felesége meggyilkolásába bevonják. De idejében felismerte azt is, hogy a székelység egyben maradását csak úgy tudja biztosítani, hogy eltávolítja erről a helyről a székelyeket, sajátosan fejlődő hatalomtól, őket saját irányításával elindítja erdélyi ősi földjükre, és ehhez a visszavándorláshoz igénybe veszi a Keleti- és a Déli-Kárpátok szabadon megmaradt területeit. Ennek előzménye volt az, hogy II. András trónra lép, vele együtt a merániai család és minden rokona, barátja, aki szeretett könnyen élni, eltelepte a királyi udvart. Olyan helyzet alakult ki, hogy egyszerre csak azon vették észre magukat az ország vezetői, hogy háttérbe szorulnak. 1210⁶⁴ körül sikerül a legnagyobb nádort, (3 királyi nádor volt,) Mok-ot (aki Bakmonostor = Bátmonostor alapítója)⁶⁵ is kiszorítani a hatalomból.⁶⁶

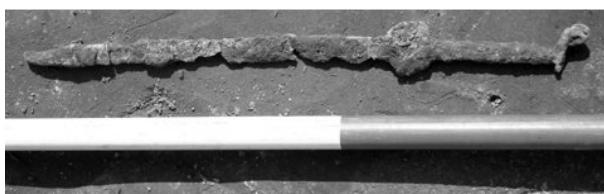
Szkíta fegyverek Bátmonostorról.
Forrás: regesztet.org.hu

A csontból készített tömlővég töredék is felszínre került. Ezek közül az egyik darabon pont körös és vízszintesen, illetve ferde irányban karcolt vonaldíszítések figyelhetők meg.

1. Lándzsahegy-védő 2. Karos vasbalta 3. Ár
4. Fokos 5. Nyílhegy

A szkíta rövid kard (akinakész)⁶⁷

Pálos rend alapítása

Minden előkelő helyet, javadalmazó állást Gertrudis környezete kezd elfoglalni, és az országban teljesen otthonosan viselkednek. A király a teljes királyi vagyont elajándékozta az idegeneknek. Még olyan fontos főpapi székre, mint a kalocsai érsekség is, Gertrúd Berchtold nevű öccse kerül. A pápa által vizsgálatra kiküldött salzburgi érsek Berchtold alkalmatlanságát állapítja meg. Az ősi nemzetségek, hogy megmentse az idegenektől a fehérekatolikusságot, kikerülték II. Andrást és a merániai egyházi beavatkozást, inkább a pápa hatáskörét választották, és a nagykutya nemzetséghez tartozó Özséb kanonokot kérték fel a rendalapításra, azért hogy a fehérekatolikusság addigi értékei fennmaradjanak. Az ősi nemzetségekkel keletebbre kerül a fehérekatolikusok tömbje, és a székely vezető réteg kegyúri joga szűkül a merániaiak miatt. II. András idejében a magyar egyház a merániai család befolyása alá került, és magatartásuk zavarokat keltett az egyházon belül. A primor fehérnői dinasztiák lófősegeit követő fehérekatolikus papok egyházmegyéjének papsága nem akart római irányítású püspököket. Inkább egyházon kívüli, Jézus természeti szabadságát követő, tudós papokká váltak. A sajátos, jézusi ha-

gyományokat őrző szabadon székelységben táltosnak nevezték, és ezzel a népiünk őskeresztény hagyatékát őrző papok maradtak.⁶⁸ A baranyai vátyi székelységtől délre, Horvátország területén Paulinerekként ismerték e papokat.⁶⁹ IV. Béla,⁷⁰ a tártárjárás után is, az egyház és a hatalom további szétesése következett be. Szükségessé vált a fehérekatolikusság őskeresztény hagyományát ápoló és fenntartó szervezete a Pálos-rend megalapítása, amelynek alapítója Boldog Özséb lett. Valószínűleg nem a királyi családhoz, hanem a nádor rokonságához tartozhatott. A Szt. István király által elindított, idegen uralkodói házakból hozott házastársak által az országba érkező királyné köréhez tartozó egyházi, ill. rendi tagok a nyugati, a Vatikánhoz közel álló liturgiát erősítő szertartást részesítették előnyben. A királynő hatalmi környezete ezzel a keresztény környezettel természetesen összhangban volt. A magyar egyház nemzeti jellege ősi keresztény szimbóluma és egyházi szertartása módosul, és az országba újonnan érkező papok hatalmi igénye egyre erősödik, ami a korábbi nemzeti sajátosságot háttérbe szorítja. I. István király az 1054-es egyházszakadást megelőzően intézkedéseket hozott a magyar katolikus egyház orientációjára vonatkozóan. A Szent Korona egyházi liturgiákat szintetizáló, az egyházi központok felett álló sajátosságát szüntette meg. Ezt a folyamatot II. András Merániai-házhoz kötődő kapcsolata zárja le véglegesen. A Szent Korona fehérekatolikus papjai az ősi liturgiával miséznek, ez közelebb áll a bizánci liturgiához. A Merániai-ház a magyar királyság élő Krisztus-koronájának az őskeresztény, a fehér katolikus apostoli jogát képviselő, az ősi nemzetség által betöltött, magas egyházi méltóságok helyét a saját udvari környezetével töltötte be, így a meráni Bertoldot, a királynő öccsét, aki a pápa szerint alkalmatlan volt rá, a kalocsai érseki székre ültette.⁷¹

Tovább folytatva, a pécsi püspökségbe a pápa által "debilnek"⁷² minősített Bertalant helyezték. Folyamat súlyosságára a Vatikán is felfigyelt, sőt a pápa figyelmezteti II. Andrást, hogy a Szent Korona tisztességét állítsa vissza.

A régi nemzetség vezetői kiszorultak a magas hivatali beosztásokból és az egyházi vezetésekből, így közvetlenül a Vatikánnal együttműködve keresik a régi keresztény értékek fenntartásához a megoldásokat.

Az idegen országokból érkezett püspökök késleltették, és ezzel akadályozták a nemzetségek monostorépítését. Ezért más megoldást kellett találniuk: a Szent Korona hatását kikerülve közvetlenül a pápai jóváhagyású intézmény keretén belül volt elképzelhető a korábbi egyházi értékek fenntartása.

Erre a célra egy magyar alapítású rend volt a legmegfelelőbb. A régi őskeresztények egyikét, Thébai Remete Szent Pált⁷³ tartották alkalmasnak az újonnan alakult rend névadójának. Olyan egyházi személyt kellett találni az országban a régi nemzetségek tagjai közül, aki tanultságát és az egyházi rangját tekintve is alkalmas a rendi alapok lerakására.

Pécsi altemplom sírkamra-freskója. Forrás: Internet ORION a KÉT KUTYA csillagkép között

Az átvándorlás nemcsak a Nyugat- és Dél-Magyarországon élő székelységet érintette, hanem a korábbi erdélyi székely területeket is, melyek a későbbiekben a szászok által lakott területekké váltak II. András "jóvoltából".

A nádor áttelepítése viszonylag könnyen zajlott ebben e korban, hiszen a székelység mindig könnyen mozgósítható hadinép volt. Nem tévesztendő össze a különböző szerzők által megnevezett „királytelepítések, határőrök és csatlakozott, nyelvváltó” stb. A megnevezések, tudjuk, ezekre vonatkozó oklevélhivatkozások nincsenek ill. azok, amelyek a székely nemzetet a különböző korszakokban lásd pl. a Géza féle oklevélre hivatkozva az egységes székely nemzetet próbálták felbontani és folyamatosan jobbágyi sorba süllyeszteni. A fentebb idézett II. Géza féle oklevél az

„oláhok”-ra vonatkozó Erdélyben való megjelenésükről, mint a legkorábbi írásos adat nem létezik csak némelyek fantáziájában arra adatra hivatkoztak, ami soha nem létezett.

Mint a fentebbi eseményekből is érzékelhetjük, hogy nem a király által telepített népcsoport a székelység. Nem a nomád életmódú, hanem hadi-rendben lakó népekről van szó, továbbá a székelységre ráerőszakolt, határőrségi probléma Mária Terézia időszakában merül fel, hiszen mint tudjuk, a Habsburg-ház férfiágon kihalt, de ebből a számukra el nem fogadott tényből fakadó probléma: az egységes népcsoport elleni lesüllyesztési törekvés okán támadtak a jogrendet mindig tisztelő, ősfoglaló népcsoport ellen. Zichy István feltevése, hogy a magyarság, mint a *finn-ugorságnak* kezdettől fogva legkeletibb tagja először jutott át az Ural keleti oldalára, az erdő- és szeppe-régió határára, ezek a következtetések a Zichy-féle expedíció Kaukázusban (1895-ben) szerzett tapasztalatai alapján. A székelység vezető nemzetsége a de genere Mot,⁷⁴ melyhez a következő, akkor már élő családok tartoztak, mint Mok nádor⁷⁵ és Szik⁷⁶ fejedelmi nemzetségi tagok stb. A nemzetségen belül a gazdaság sókereskedelmét a Szikek vitték Erdélyben és Székelyföldön, az akkori szállítási lehetőségét figyelembe véve, és a só gyűjtőhelye Szeged volt. Innen száraz úton, a Káliz útvonalon vitték tovább Mok nádor családi monostoráig: Bát monostoráig, ahonnan tovább Dunai vízi utat biztosították. E szállítmányok biztonságát a székelységre bízta, ezért maradt fenn a dunapataji székelység is ezen a területen.

Az új Budára érkezve, tovább Visegrádra érve, a székely nemzetségek birtokai (székely örökség: haereditas Siculica) végig megtalálhatók voltak, mintegy őrző rendszer védték nemcsak a királyt, hanem a nádort is, ahol nemcsak a falvak őrizték meg a székely vezetőik nevét, mint Szik (Csík) Budaörsön, vagy a Biatorbágy⁷⁷ melletti, középkori székely falu.

A Buda név is székely vezető neve, kinek fia Sebes volt. Kézdivásárhely mellett is van egy Buda nevű település. A szászok 1224. évi kiváltságlevele említi *Sebesi székelyek földjét*, Baróttal szoros kapcsolatban. A név máig sem enyészett el, mert a grúzok még most is *zikh*-nek nevezik az *adighe* cserkeszeket. Az *adighe* nevet is a *zikh*-ből származtatják. A régi név átalakulva maradt fenn

a cserkeszek legnyugatibb ága, a Fekete-tenger parti sapsi (sabszik, sapsug) nép nevében, melynek első szótagja a szabirok nevére emlékeztet.⁷⁸ Ennek a régi (a Krisztus születése óta ismert) Zichia (Szichia) tartománynak őslakosai nagy népkeveredésen mehettek át a népvándorlás századai folyamán, mert a Meotisz és Kubán vidéke (Zichia északi része) útjába esett a keletről előtörő népáradatnak. Szent László alatt a besenyőkkel szemben védik a sebesi gyepeket a székelyek. A gyeperendszer emlékei megmaradtak a hegyek, patakok és helységek neveiben is. Ilyenek: Gyepű- és Gyepespatakok, Gyepűfeje, Gyepes, Vaskapu, Kapustető, Lestető, Magasles, Leshegy, Látóhegy, Nézőhegy, Őrhegy, Nagyőrhegy, Kürtölőtető, Lövéte, Száldobos stb. Még a XI. század elején is kétféle magyarságot különböztettek meg nálunk: *fehér* és *fekete* magyarokat (székelyeket és magyarokat). Az Őrs falu is, ahol folyamatosan őrséget biztosítottak az udvarnak küldött só és arany szállítmányokat kellett biztosítani. A másik ugyanilyen Őrs (Őrsön) a Bobag mely Bő a (Szalók) nemzetség a Bak(k) pedig a Mok nemzetség nevét őrzi meg. II. András alig tért magához, amikor rádöbbsent, hogy a magyar főurak elvesztésén túl a székelységet is elvesztette.

Az átvándorlás, amit Mok nádor intézett, olyan változást jelentett, ő amivel nemcsak katonailag erősítette fel magát, hanem a székelység ősi jogát is koncentrálni tudta, úgy, hogy a nemzeten belül, ahol a Szent István királyi korona hatása megállt, más jogalapú nemzet tudott fennmaradni.

SZKÍTA – HÁZ

SZKÍTA KIRÁLYI HÁZ

SZPARGAPEITÉSZ (KIRÁLY)

LÜKOSZ (KIRÁLY)

GNUROSZ (KIRÁLY)

SZAUliosZ

IDANTHÜRSZOSZ

ARIAPEITÉSZ K. e. 500-470

SZKÜLÉSZ K. e. 440.

ERDÉLY K. e.

A dolog nehézsége abban is megmutatkozott, hogy felerősödött Mok és rokonsága, a Szik és a Bát (Bakk) családokat fejedelmként tisztelte a székelység, e vezető réteghez nemcsak vezetői erő, hanem jelentős gazdasági erő is társult, mint az erdélyi só- és aranybányák. Döbbsenten tapasztalta II. András, hogy az Aranybullával átalakult és meggyengült a királyi hatalom (I. István-i karizmatikus öröksége). Az Árpád-házi királyok életében először nem erősítette a királyságot a belső hatalom, új megoldásokat kellett keresni, hogy visszanyerje a Szent Korona és a királyság fényét. Ezt a folyamatot, a királyság erejét a tatárjárás tovább gyengítette. A IV. Béla időszakában Bak comesnek, az ugocsai és erdődi ispánnak⁷⁹ is újra kellett gondolnia a védelmi rendszer építését. A székelység a maga várépítésével erősítette, amit a Bak(k) ill. Szik családok várbirtokai és monostorai igazolnak. A tatárdúlás a magyarságot jelentősen megritkította, így a kunok befogadásán túl, feltehetőleg német tanácsadásra, a székely lakosság által kiürített területeket királyi hatáskörbe vonták Mok nádort orvul megölték, a két család aranybánya és sóbánya vagyonát királyi hatáskörbe vonták és a székelységet a mai területre korlátozták. A bányák és a vezető családok megsemmisítésével, széjjelszórásával és az Aranyoszék odaadományozásával sem volt csillapítható a székelység sérülése. E folyamat legsúlyosabb részét az Árpád-házi király, III. András pecsételte meg. A székelység nagy kereskedelmi központjába, ahol az öröm és a bánat ünnepét ülték, megemlékezve élőkre és holtakra, Torda városában, III. András király ahol az első király és Árpád egyezsége kötött a székelyekkel felrúgta, az isteni köteléket feloldotta, a székely szabadságot súlyosan megtiporta és a székelység okiratait megsemmisítette. Ettől a perctől kezdve az Árpád-ház és a szkíta-pártus szövetség megszűnt Isten előtt. Századok múltán is megmaradt az Erdélyt alkotó nemzetek között a székely nemzetnek a magyartól és szásztól való törvényes megkülönböztetése. Mert a székely nemzet közjogi és politikai értelemben is külön nemzeti egyediség volt, a honfoglalás idejétől kezdve, a középkorban a királyok, a XVI-XVII. században az erdélyi fejedelmek alatt, és a XVIII-XIX. században, a gubernium korszakában mindvégig, egészen a legújabb időkig.⁸⁰ A magyar állam szilárdságának egyik

alapfeltétele a királyi udvar és az egyház együttműködése volt, melynek élén, az apostoli uralkodó áll fején a Szentkoronával. III. András (1290-1301) uralkodása idején a püspöki karban és a bárók többségében is megszilárdult az a meggyőződés, hogy az ország világi tekintetben független a pápaságtól. Magyarországot Szűz Mária örökségének tekintették, vagyis nem Szent Péterének. Már a korai időkben is Szűz Mária (Boldogasszony) lett a magyarok legfőbb oltalma. A királyt választó zászlósurak számára az ország szuverenitásának védelme fontosabb szempont volt, mint a pápának való engedelmesség. Az ő véleményük szerint az 1301-ben megüresedett trónt csakis választással lehetett betölteni. A pápa viszont jelöltjét, Anjou Károlyt, mint az Árpádok törvényes örökösét igyekezett elfogadtatni a magyar főurakkal. Komoly diplomáciai munkával a pápának sikerült elérnie a Magyarországra küldött legátusok így Gentilis bíboros⁸¹ révén, hogy sok kompromisszummal rábírják a püspököket és főurakat Károly megválasztására. Az egyik feltétel a Pálos-rend regulájának elfogadása volt. A pálosok a keresztény öntudatot, részben pedig az őskeresztény példák felelevenítése által a szerzetesi önértelmezésük megerősítését célozták meg. Mindkét cél érdekében az irodalom terjesztésére a legmodernebb eszközt, a könyvnyomtatást is felhasználták. Ennek több jellemző megnyilvánulása volt, úgy számos alkalommal jelentek meg a pálos munkák gyűjteménye, melynek főcélja a nemzetünk oktatása volt.

Visszatérve a pápai hatalom által trónra segített Károly Róbert, uralmának megszilárdítása után, hamar összeütközésbe került a magyar főpapokkal is.⁸² Csalódtak az új királyban, mert a zászlósurak szerint országgyűlés összehívása nélkül, önkényesen uralkodik. A tartományurak sérelme szerint az új király a régebben elvett egyházi birtokokat is magának tartja meg.

A megüresedett főpapi székeket gyakran világiakkal tölti be, ezzel sértve az ősi fehéregyházi hagyományt. Korlátozza zászlós urak jogát a püspöki és érseki székek betöltésénél, és amit még az Árpád-korban is szabadon gyakorolhattak a nemzetségek, és ezeket az uralkodók mindig saját jóváhagyásukkal erősítették meg.

A főpapoknak pedig erejükön felül kell bandériumaikat kiállítani, sőt egyháziakat gyakran világi törvényszék elé idéznek. A király csak a saját jelöltjeit engedi püspöki méltóságra, és ha kell, ezt a káptalanok kánoni választásának mellőzésével is keresztülviszi. Ezeket és hasonló vádak tartalmazott az a levél, amelyet a püspökök végső elkeseredésükben 1338-ban küldtek a pápának. Sajnos, a pápai figyelmeztetésnek nem lett fogantatja. Az uralkodó Károly Róbert nem változtatott egyházpolitikáján.

Maga I. Károly erős kézzel igyekezett országa érdekeit érvényesíteni azzal a pápai hatalommal szemben is, amelynek támogatása nélkül nem juthatott volna trónra. Sajátosan kezdi átalakítani az apostoli hatalmat, és római katolikus elemeket épít bele.

1331-ben Nagy Lajos Diósgyőr vára előtt fogadja Remete Szent Pál ereklyéjét. (Fotó: Hervay Tamás) Lillafüred Kastélyszálló. A kép festője Helbing Ferenc (1870-1958) magyar grafikus és festő.

Következésként alkalmazta az Árpádoktól örökölt főkegyúri jogát, sőt megadóztatta az 1332-37-es években beszédett úgynevezett pápai tizedet is. A külföldi behajtók csak az után kezdték meg munkájukat, mi után a pápa lemondott a király javára az adó harmadáról. Jelentősek továbbá a monostorok érdekében tett intézkedései: egymás után erősítette meg a különböző apátságok régi kiváltságait, sőt az uralkodása idején a szerzetesrendek, ezen belül is a kolduló rendek politikai befolyása jelentősen megnőtt. Több szerzetest püspöki méltóságra jutatott.

Az őt követő Lajos igazi lovag- király, aki egyensúlyt tudott tartani a különböző főúri érdekcsoportok között, de mégis, az 1351-ben kiadott törvényeivel a Szent Korona jogszerkezetét kodifikáltatta (törvénybe foglalta).

Az ősi nemzetségek vezetői a Horváti Pál zágrábi püspök és testvére János (bán) által vezetett bárói ligák köré csoportosultak. Az erősen katoli-

kus Lajos király felismerte, hogy a püspök köré szerveződő bárók jelentős birtokadományokat adnak a pálosoknak. A király véglegesen meg kívánta nyerni a Horváti-ligát, hogy a lányát meg tudja koronáztatni, ezért Velencéből hadi sarként Remete Szent Pál ereklyéit el is hozatta.

„Nagy örömet okozott Lajos királynak, ki ez időben a hit örök vigasztalásait mindinkább kereste, hogy Velence Remete Szent Pál ereklyéit Alsáni Bálint és Horváti Pál püspökök által neki ajándékozta.” A fiú-örökös hiánya miatt Lajos Mária lányának kívánta odaadni a királyi koronát. A Szent Korona sajátos apostoli jellege ezt nem engedte. A nő koronázása miatt a Horváti-liga tiltakozott, sőt a későbbiekben „Horvát(hy) János, a tenger melléki bán, testvére Horvát(hy) Pál, Zágráb püspöke a Mária megbuktatására alakult szövetségnek már 1383-ban kitűzték a lázadás zászlaját.”⁸³

Kis Károly megérkezik Magyarországra
(Képes Krónika)

Az apostoli jogokat női uralkodó nem gyakorolhatja, ezért törvénytelen, illetve semmis a női koronázás. 1382-ben a Horvátiak ellenében mégis megkoronázták a 12 éves Máriát. A Garai Miklós nádor mögött álló liga megszegte a korona apostoli jogát. A Horváti Pál zágrábi püspök vezette bárói liga lemondatta Mária királynőt, és az ő jelenlétében Székesfehérvárott az esztergomi érsek a Szent Koronával magyar királlyá koronázta Kis Károlyt (II. Károly néven), akit 1386-ban merénylettel megöltek. A Horváti-pártiak elfogták Máriát és Erzsébetet, az anya királynőt Mária szemeláttára

Nagyboldogasszony és magyarországi fejedelmek
és királyok társaságában. (Képes Krónika)

megfojtják.⁸⁴ Mindez Luxemburgi Zsigmond hatalomra jutásával indult el. A Horvátiak köré csoportosult főurak teljes vagyonát elkobozták. A korona férfiuralkodót kapott, de a nemzeti párt súlyos vereséget szenvedett, és a hatalomból is kiszorították egy időre. A Garaiak és a Cilleiek a Horváti-párt⁸⁵ elkobzott birtokaiból az ország jövőjét befolyásoló ligát hoztak létre. Ezzel a csoporttal kellett az országrészben szerveződő, illegitimitásból kikerülő Hunyadiak köré csoportosuló ligának szembenéznie.

HIVATKOZÁSOK

¹ Soós Ádám Levente.

² kauzális

³ kauzalitás

⁴ identitás

⁵ identitásunk

⁶ Biczó Piroska

⁷ Lajos király Istvánt, zágrábi püspököt 1356-ban a kereszthirdetés engedelmének megnyerése végett a pápához küldte, s ez haza térvén, a király parancsának megfelelően megbízó levelét magának visszaadni kérte, VI. Ince eképp válaszolt Lajos királynak: „Nos, quia de more Curie Romane huius modi et alies imiles scripture consueverunt in archivio ipsius Curie conservari, litteras ipsas duxi mus retinendas:” (Theiner, Monumenta Hist. Hung. Sacra illustrantia, II. k. Róma 1860. 28. l.)

⁸ Tripartitum Pars. Megjegyzés: Szádeczky Kardoss Irmánál olvashatunk a Quadripartium meglétéről is, ami szintén a jogi gyakorlat gyűjteménye. Négyes könyv (teljes latin címe: Quadripartitum Opus Juris Consuetudinarii Regni Hungariae)

⁹ Farkasinszky Tibor: Magyar őstörténet új alapokon Kr. e. kb. 2000-től. Az eredeti – azonos című – könyv rövidített és kiegészített változata, Miskolci Bölcsész Egyesület: Miskolc, 2008. 74. p. [6]

¹⁰ A XV. századi történetírók közül Bonfini a hun eredet mellett a székely név latin siculus alakját a scythából formált scythulus névből származtatta, amiben Werbőczy is követte őt. Továbbá Ant. Bonfinii: Rerum Ung. decades. Posonii 1744. kiadás. “Scythuli populi e Scythis ingenuis oriundi” (21. l.); “Seque Siculos, mutata T in C literam appellarunt” (83. l.); “Sihuli” (416. l.) “Scythuli vetustissimum Ungarorum genus” (g17. l.). – Werbőczy István: Decretum juris consvetudinarii Pars III. tit. 4. Scituli nobiles privilegiati, ab Scytico populo in primo eorum ingressu in Pannoniam propagati, quos nos corrupto vocabulo Siculos appellamus. – Szamosközy történeti maradványai. II. 374.

¹¹ Farkasinszky Tibor: Magyar őstörténet új alapokon Kr. e. kb. 2000-től Az eredeti – azonos című – könyv rövidített és kiegészített változata, Miskolci Bölcsész Egyesület: Miskolc, 2008. 74. p. [6]

¹² Szent Leó pápa (Illusztráció a Pannonhalmán őrzött Legenda Aurea Sanctorum című műben. 452-ben Mantuánál visszafordulásra bírta Attila hun királyt.

Attila és Leó pápa találkozását a vizigót Jordanes, Ravenna püspöke írta le. Attila hallgatja a főpásztor szavait, de másra figyel: Leó pápa feje fölött csodálatos alak lebeg, aki óvón terjeszti ki karjait Róma városa fölé. Attila és Leó pápa találkozása, Raffaello reneszánsz-kori festményén (1514). A Képes Krónika (Nagy Lajos megkoronázásának időpontja Székesfehérvár, 1342. július 21.) Tehát 1514-1342 = 172 év telt el.

¹³ Attila (395 k.; †453, Etzel, Attil, Atilla etc.)

¹⁴ Nicolaus 1205-től nádor. II. András uralkodásának legelején, 1205-ben töltötte be a nádori méltóságot.

¹⁵ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára Cod. Lat. Medii Aevi 403.

¹⁶ Sólyom Károly: Új szempontok az Anonymus-probléma megoldásához. In: Irodalomtörténeti Közlemények, 1968. 54-84.

¹⁷ Szilágyi Loránd. Az Anonymus-kérdés revíziója. In: Századok, 1937. 1-37. p.; 136-203 p.

¹⁸ Az erdélyi Szamosközy István (a XVI. század végén élt történetíró) ezt a vélekedést cáfolva, először érvelt amellett, hogy a siculus szó a magyar székely szóból formálódott, a székelyt pedig a szék (sedes) és hely (locus) szavakból képzett névnek tartotta.

¹⁹ Kézai Simon mester magyar krónikája, ford. Szabó Károly, Pest, 1862. 39. l.

²⁰ Sebestyén Gyula: A magyar honfoglalás mondái. I. k. 466. l.

²¹ Szentkatolnai Bálint Gábor: A honfoglalás revíziója, Püski, 2008. A kiadvány az 1901-ben Kolozsvárt megjelent könyv hasonmás kiadása.

²² „A lüttichi Anzelmmel egykorú író műve a *Chronicon Mediani Monasterii* (1049-1050 körül), mely a magyarok 917. évi hadjáratáról szól, őket *húnok*nak nevezi. Ugyanez időtájt még két író azonosítja a magyarokat a húnokkal, a XI. századi kódexben ránk maradt *Chronicon Eberspergense* írója és Hersfeldi Lambert az Attila kardjáról szóló, alább részletesen tárgyalt tudósításában.

²³ Álmos vezér: „Álmos vezér pedig, miután világra született, nagy öröme szolgált Ügyeknek és rokonainak, továbbá Szcítia majdnem összes előkelőinek, merthogy az apja, Ügyek, Mágóg király nemzetségéből eredt. Maga Álmos meg szép, de barna orcájú volt; a szeme fekete, de nagy; a termete magas és karcsú; a keze nagy, az ujjai vaskosak. Álmos egyszersmind kegyes, jóakarátú, bőkezű, bölcs, derék katona volt; vidám adakozó mindazok részére, akik Szcítia országában, abban az időben katonák voltak. Midőn pedig Álmos az érett kort elérte, mintegy a Szentlélek ajándéka jutott neki, s így fiatal létére mégis hatalmasabb volt és bölcsőbb Szcítia összes vezéreinél. És az országnak minden dolgát abban az időben az ő tanácsai szerint, vagy az ő segítségével intézték. Mikor érett ifjává serdült, Álmos vezér akkor feleségül vette azon a földön egy igen nemes vezér leányát. Ettől született Árpád nevű fia, akit magával vitt Pannóniába, amint majd a következőkben elöadjuk.” In: Álmos vezér. Anonymus: Gesta Hungarorum. Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez.

²⁴ A székelyek eredete. Erdélyi Múzeum 1898. és külön nyomat, Kolozsvár 1898.

ANONYMUS.

1. *Ed és Edömén népéről:*

De Rutenia ... contra Almu venerunt. Ed, Edumen (etc.)... se sua sponte subjugaverunt... cum uxoribus et filiis, necnon cum magna multitudīne in Pannoniam venire... una cum cognatis... egressi in terram Pannonie..... Edu et Edumen... ex quorum progenie descendit... Oba...

2. *Zoárdról.*

Zuardu... in Greciam eundi ... in eadem terre duxit uxorem et populus ille, qui nunc dicitur Soba-Mogera.... in Grecia remansit.

Hún-krónika.

1. *Székelyekről:*

...in Rutheniam eis occurrerunt conquetrantes simul. Pannoie regionem

2. *Csabáról és népéről:*

Chaba genuit... ex uxore de Corosmina Edumen et Ed...

Edumen... cum maxima multitudīne, ex cognatione patris et matris sue introivit in Pannoniam...

Ex isto etiam Chaba Aba generatio ... est exorta.

Fugit ergo Chaba in Greciam ... et non permansit sed rediit in Scitiam, ... uxorem ex ea non duxit, sed de Corosminia... Siculi Chabam in Grecia periisse putaverunt.

²⁶ A XIII. évszázad végén a Kézai Simon mester által írt ú. n. *Hun krónika* bővebben adja elő a székelyek eredetét, bizonyára a Csaba-mondában megörökített hagyomány alapján is. Lásd még: Hóman Bálint: A magyar-hun-hagyomány és hunmonda Bp., 1925; Solymossy Sándor: Monda. A magyarság néprajza, II., Bp., 1941-43; Györffy György: Krónikák és a magyar őstörténet Bp., 1948.

²⁷ Az avarok a Duna folyó mentén tanyáznak, hol most a turkok laknak. Magyar Honfoglalás Kútfoi. p. 114.

²⁸ Farkasinszky Tibor: Magyar őstörténet új alapokon Kr. e. kb. 2000-től Az eredeti – azonos című – könyv rövidített és kiegészített változata, Miskolci Bölcsész Egyesület: Miskolc, 2008. 74. p. [6]

²⁹ Mátyás király 1463. évi hadi szabályzata szerint a székelyek, régi szokásuk alapján, az ország seregébe haderejük kétharmadát tartoztak küldeni, egyharmaduk otthon maradt. A székelyek 1492-ben II. Ulászlóhoz intézett emlékiratukban önérzetesen hivatkozhattak arra, hogy „minden hadjáratban részt vettek az ország védelmére, őseik vére a harctereken különböző országokban bőven omlott, vérukból patakok folydogáltak, holttesteikből halmok emelkedtek”. A XVI. századi magyar törvénykönyvben (Werbőczy István Tripartitumában) is leíródott, hogy a székelyek kiváltságos nemesek, akiknek külön törvényeik és jogszokásaik vannak, hadi dolgokban nagyon jártasak, s örökségeiket és tisztségeiket ősi szokás alapján nemek és ágak szerint osztják fel maguk között. Miként azt Werbőczy törvénykönyve is említi a Pars III. titulus IV. Sunt praeterea Transsylvanis in partibus Scituli (alább Scytuli) nobiles privilegiiati részében.

³⁰ Bakk Erzsébet: Anonymus kérdés. Rejtély vagy áldozat? In: Dobogó, 2007. június, VI. évfolyam, 3. szám, „Csapody Csaba szerint: „rendkívül érdekes P. mester bámulatos földrajzi tudása. A mai, térképekhez és könyvekhez kötött látásmódunk alig tudja megérteni, hogyan lehetett valakinek a XII-XIII. században olyan tájékozottsága Magyarország földrajzi képeiről, hegyeiről, völgyeiről, folyóiról és átkelőhelyeiről, meg kis patakjainkról, hogy kutatóink mindezt hibátlanul térképre tudták vinni a csillagász Hell Miksa 1766-ban készített térképétől, Pais Dezső „Magyar Anonymus”-ának térképmellékletéig és Györffy György által rajzolt térképéig.” Vagyis ez a következtetés is alátámasztja azt a gondolatot, hogy egy országbíró, több ízben nádornak, vagyis Péternek, a Gesta írójának alaposan kellett ismernie az országot, hiszen a király második emberként irányított. Bővebben: Csapody Csaba: Az Anonymus-kérdés története, Magvető Kiadó, Bp., Magvető, 1978. 150. p

³¹ Balázs Gábor - Cenner Mihály - Domokos Jenő: A székely művelődés évszázadai, Panoráma, 1988. p. 21.

³² Csapody Csaba: Az Anonymus-kérdés története, Bp.: Magvető 1978. 9. p.

³³ „Hosszú idő múlva pedig ugyanazon Mágóg király ivadékából eredt Ügyek, Álmos vezér apja.” Szcítia. In: Anonymus: Gesta Hungarorum. Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez.

³⁴ In: Pannonia elpusztítása. Anonymus: Gesta Hungarorum. Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez.

³⁵ „Ezután az Úr megtestesülésének kilencszázhetedik esztendejében Árpád vezér is elköltözött ebből a világból. Tiszteleggel temették őt el egy kis folyónak a forrása felett, amely kömederben folyik alá Attila király városába. Egyszersmind ott a magyarok megtérése után a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére egyház épült, amelyet fejérnek hívnak.” In: Ösbő meg Velek. Anonymus: Gesta Hungarorum. Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez.

Tóth Sándor történész ennek nyomait Deutsch-Altenburg mellett találta meg. Győztes csatáink. MVSZ kiad. 2012.

³⁶ Szádeczky Kardoss Lajos: Székely nemzet története és alkotmánya, Budapest 1927.

³⁷ Megjegyzés: Népdalaink szövegeiben is megőrződött.

³⁸ Megjegyzés: Joannes Zonaras (avagy Joannes Monachus) XII. században élt görög szerzetes Epitomé historiája világtörténet a kezdetektől 1118-ig, II. Joannes Komnenos trónra lépéséig. Történeti értékét különösen megemeli, hogy a szerző azóta elveszett forrásokat, mindenekelőtt Dio Cassius teljes munkáját használta a megírásához.

³⁹ A külföldiek befogadásáról.

⁴⁰ A Szent István vértanú temploma a Várhegy északi oldalán állt, Géza fejedelem építtette. Maradványait a mai bazilika építése idején elbontották. Az oltár előtti kőlapokon még megtekinthető a Szent István vértanú templomának korabeli alaprajza.

⁴¹ Rabb Péter: Középkori fejtörő avagy, összetéveszthető-e Szent István király alakja Szent István protomártíréval <http://arch.et.bme.hu/korabbi_folyam/24/24rabb.html> 2013. július 20. In: Bakk István: Esztergom elpusztított középkori templomai és kápolnái. <http://szentozseb.hu>

⁴² Szőnyi Ottó: A pécsi őskeresztény cubiculum vízmentesítése és a régi puszkaporos-torony restaurálása. = 1913/2. 84–85. /KK/.

⁴³ Az a körülmény, hogy Fábián érsek utódai hazai okleveleinkben püspököknek írnak, nem nagy jelentőségű, minthogy egyházmegyéjére vonatkozólag minden érsek püspök.

⁴⁴ 1075. Dezső kalocsai püspök. 1093. Dezső kalocsai püspök. 1094. Fábián bácsi érsek. 1103. Ugolin, 1111. Pál és 1111. Fulbertus kalocsai püspökök. 1124. Gergely, 1134. Francica és 1135. Simon kalocsai érsek.

⁴⁵ A bácsi káptalanról lásd: Érdhelyi M.: A kalocsai érsekség a renaissance korban. p. 141.

⁴⁶ A Szent István és a Szent László korabeli bácsi székesegyház alapfalait Henszlemann 1872-ben nem a vár udvarában, hanem ettől távol a várostól keletre a köztemetőben találta meg, de szerencsére az új temetések miatt alaposan nem "kutatta" saját bevallása szerint. In: Arch. Értes. 1879. 90.

⁴⁷ Királyi könyvek, szerk. Gáspár Zsuzsa – Horváth Jenő Gyula, Békéscsaba: Officina Nova, 4. kiadás, p. 41. Az egyházszakadás történetére és a pápák szerepére nézve lásd: Theodoricus de Niem, Hist. de schismate, Libri IV. – Du Puy, Hist. du Schisme. – Baluzius, Vita P. P. Aven. – Bulaei, Hist. acad. Parisiensis IV., V. és Hist. ecclesiae Gallicanae VI. – Lenfant, Hist. du Concile de Pise. – Walch, Geschichte der Pápste, 322.

⁴⁸ Bécsi Képes Krónika 1358. évi kéziratából.

⁴⁹ A horvát fejedelemség az avar hatalom bukása után alakult ki. Ezen a területen a nemzeti közösségek élén nemzetségfők, és a három ősi nemzetség: a holló és a bak, a nagykutya szállás területei voltak. László király nem mint hódított tartománnyal, hanem mint magyar impérium alá tartozó királyi birtokával bánt Szlavóniával. Nyugaton pontos határt vont a püspökség és a pécsi egyházmegye pozsegei főesperessége között.

⁵⁰ <<http://www.asztrik.hu/kinestar/muzeum/kiallit.htm#1ter1tab>>2013. június

⁵¹ Megjegyzés: a térképek vizsgálata alapján Bács és Bodrog megyék ábrázolásában érthetetlen cserélgetés történik.

⁵² Guzsik Tamás: Beszélő kövek. Gondolatok a magyar kőépítéssel első emlékeiről: „Gorsium /ma Tác/ az említett legutóbbi ásatások a város területén két, merőben más alaprendezésű templomot is találtak.”

⁵³ Mátyás király: 1485. évi X. törvénycikk a király távollétében ennek helytartója

1. § Kivéve mindazonáltal a kegyelmezést és a koronára háramlott jogok adományozását.

2. § Ezen kívül még egyéb dolgokat, melyek a régi rendtartásnál fogva, mindenkor egyenesen a királyi méltóságra tartoztak.

⁵⁴ 6. § A negyedik és utolsó dekrétum foglalta össze a nemességnek a királyi roszs döntéseinek ellenszegülő jogát. (Werbőczy Tripartitum.)

⁵⁵ Már 953-ban megkeresztelkedik az akkori gyula Konstantinápolyban, és az országba egy Hierotheus nevű szerzetessel tér vissza, akit püspökké szentelnek. (Entz G.: A gyulafehérvári székesegyház. 73, 75.; Hóman-Szegfű: Magyar tört. I. 1651.)

⁵⁶ Arius (Areios) az alexandriai püspök (260-336)

⁵⁷ Lásd erről bővebben: Gyárfás István Tihamér: Pannonia őskeresztény emlékei: régészeti tanulmány Budapest: Franklin Ny., 1889. 102 p.; 24 cm. - Gyárfás István: Őskeresztény műemléki, Budapest: Franklin, 1887. [4] 104 p.; 25

⁵⁸ Gyárfás Ágnes: A magyar pálos rend őstörténete 9-11. p. In: Bakk István - Bakk Erzsébet - Gyárfás Ágnes - Juhász Miklós-Kovács Bea - Kovács Balázs: Pálos Rend a történelemben, Budaörs: Bakk Endre Kanonok Alapítvány Traditio 2. 284. p.

⁵⁹ Gyárfás István: (1889, 19. l.)

⁶⁰ Zászlós urak, In: A Pallas nagy lexikon; Zászlósúr, In: A magyar nyelv értelmező szótára, VII. köt., Bp., Akadémiai Kiadó, 1962. p. 585.

⁶¹ Az Árpádház ősi szállásbirtoka lett, és a várban családi szentélyül és koronázó templomul építették a székesfehérvári Szűz Mária-egyházat. A társaskáptalan prépostja közvetlenül az érsek hatósága alá tartozott, és csak az érseki zsinatokon volt köteles megjelenni.

⁶² (Az 1201. évi okmány igen hiányos kivonata található Fejérmél, Cod. Dipl. II. k. 386. l.)

⁶³ Országbíró (iudex curiae regis) Vö. Wertner 33-38; Fügedi: Mobilitás 106; Bónis 46-65, 175-189; Bertényi Iván: Az országbírói intézmény története a XIV. században. Bp. 1976.

⁶⁴ 1211-ben szállták meg a német lovagok a Barcaságot, II. András hívta őket Magyarországra, érdekes módon éppen abban az időben, amikor 1210-től Mok nádornak már nincs okirati nyoma.

⁶⁵ A Mot-Bak nemzetségi-családi monostor (XII-XIII. sz.) önálló tanulmányban dolgozzuk fel. A Bátmonostorról Biczó Piroska tanulmányt írt. „Szkíta kori fegyverkészlet Bátmonostorról.

Forrás: <http://www.antikregiseg.hu/hirek/szkita_kori_fegyverkeszlet_batmonostorrol_648.ph>2010. január.

⁶⁶ Mok nádor a Bakmonostori/ Bátmonostori székelységet Arad mellé telepíti át II. András király elől menekítve őket. Lásd erről még: Bakk Erzsébet - Bakk István: A székely vezetőréteg az Árpád-korban 1-2. rész. In: Dobogó 2009. VIII. évf. 4-5. szám Megjegyzés: Az átköltözés – viszonylag könnyen zajlott ebben a korban, – hiszen a székelység mindig könnyen mozgatható hadinép volt. Nem tévesztendő össze a különböző szerzők által megnevezett, „királytelepítések, határőr- és csatlakozott, nyelvváltó” stb. megnevezésekkel, hiszen ezekre vonatkozó oklevéli hivatkozások nincsenek.

⁶⁷ Megjegyzés: „Az Alföld szkíta korában (Kr. e. 7. század második fele – 4-3. század fordulója)”

Források: www.magyarregeszlet.hu, <http://www.nemzetihang.hu/forum/viewtopic.php?p=12616&sid=da2f1de17403d03acbbb8b3f337d229c>

⁶⁸ Wass Albert: Hagyaték

⁶⁹ Gyárfás Ágnes: A magyar pálos rend őstörténete 9-11. i.m.

⁷⁰ Rogerius mester *Siralmas Éneke (1243 körül) A tatárok magyarországi pusztításáról írt Siralmas Ének-hez Rogerius magister levele, tisztelendő Jakab úrhoz, a prenestei egyház püspökéhez.*

⁷¹

⁷² „Intellecto to in duobus... In: Koller: Historia Tom. II. pag. 49.

⁷³ Gellért a legszigorúbb regulák szerint élő velencei Szent György-kolostorból jött a királyi udvarba. Később a velencei szerződés egyik pontja, hogy Gellértet Velencével Remete Szent Pál testéért cserébe adja Lajos király.

⁷⁴ MOT castrum: Dans la sphère d'attraction des plus grandes villes, il s'était déjà constitué des zones maraîchères telles que le Hóstát à Kolozsvár (quartier dont le nom vient de l'allemand Hochstadt) ou les villages d'Aranyosszék qui ravitaillaient Torda et la Terre des Mot (Moți = Roumains des Monts métalliques).

<<http://mek.oszk.hu/02100/02114/html/205.html#f-543>> 2006.07.25.

⁷⁵ A. Ch. 1206. Idem Andreas R. H. obmunus coronationis Ecclesiae Strigoniensi annuus 100... „In nomine sanctae Trinitatis, et indiuiduae Vnitatis. Andreas, Dei gratia, Vngariae, Dalmatiae, Choroaciae, Ramae, Seruiae, Galiciae, Lodome-riaeque rex, in perpetuum ...

⁷⁶ Később természetesen csak merő „véletlenségből” lesz Ozorai Pipo után, mint Szik István kamaragróf, sóispán Széken (Szikén).

⁷⁷ Küldötteik Árpád vezért a Torbágy-erdőben vadak után járva-keelve találták. „Ösbő meg Őse részéről több mindennel köszöntötték őt...” In: Anonymus: Gesta Hungarorum. Kezdődik az előbeszéd a magyarok cselekedeteihez.

⁷⁸ A háromszéki székely nyelvjárás ma is mondja Seps helyett, hogy *Sapsi*. „Sápsiszányorgyiek” – írja Erdélyi Lajos: Magyar nyelvi tanulmányok. I. k. A háromszéki nyelvjárásról. 58. p.

⁷⁹ Az 1264. évi kiváltságlevél. III. Endrétől 1291-ben megerősített alakja. Katona: Historia Critica, VIII. könyv, 577. l. – Szatmárnémeti levéltár. Act. 1319. Fasc. 1. Nr. 40. Szirmay: I. r. 148. l. – Szatmárnémeti levéltár: Act. Dipl. Nor. 27 Szirmay: I. r. 139. l.

⁸⁰ A darabontok a székekben századokra voltak osztva, és élükön egy százados-hadnagy (centurio) állott. Ezek felett állott a kapitány (capitaneus), s legfőbb parancsnokuk volt a székelyek főkapitánya, a generális és maga a fejedelem, mint székely ispán (comes Siculorum). Némelyek közülük a várakhoz: Udvarhely, Várhegy és Görényvárhoz volt szolgálatra rendelve, mások a fejedelmi udvarban szolgáltak. A székelyek a magyar királyság korszakában, a középkor folyamán, adómentességet élveztek, s ősi szokásjog alapján csupán ú. n. ökörsütéssel tartoztak. Az erdélyi fejedelemség megalakulása után, az állam szükségletei növekedésével, lassanként önkéntes, majd kényszerű adó alá vonattak; – a harmadik rend: a közszékelyek. A két felsőbb rend, a főnépek és a lófők, miként az ökörsütés alól kivonták magukat, úgy a pénzádó alól is megmenekültek, hadiszolgálatuk fejében. A székelyek adóztatási rendszere és módja éppoly változatos képet mutat, miként történetük. Az erdélyi fejedelemség megalakulása után a kormányzó Fráter György, az állam rendkívüli szükségleteire való hivatkozással, rábírta a székelységet a közterhekhez való hozzájárulásra.

⁸¹ Kékési értekezlet. Visegrád közelében a pálosok kékési kolostorában 1308. nov. 10-én találkoztak egyezkedés céljából Gentilis bíboros pápai követ és Csák Máté. In: Ipolyi Arnold: Magyar szent korona, 41-89. p.

⁸² Megjegyzés: Az Árpád-házi királyok házasságai révén, idegen családokból az országunkba kerültek római és bizánci keresztények. A fehér katolikusok püspöki és érseki székéért történő harc a nemzeten belüli versengéssé alakult. In: Árpád-kori és Anjou-kori levelek XI-XIV. század szerkesztette: Makkai László - Mezey László Gondolat Kiadó, Budapest, 1960, 226-227. p.

⁸³ Bakk Endre: A Bak és Jancsó család története, Bp., Nyomtatott „Hunyadi Mátyás” Intézetében, 1883. p. 15. Bővebben erről: Frankl Vilmos: A magyar nemzet története. II. f. p. 64.

⁸⁴ Mások szerint *Erzsébet* királyné meggyilkolása *Palisnay János* rendeletére történt, aki személyesen meg volt bízva a lázadók részéről a királynő őrizetével. *Fejér Cod.* Dipl. X/2., 411., 415. – *Márki Sándor*, Mária királyné (*Magy. Tört. Életrajzok*, 1884.) – *Huber*, Die Gefangennehmung der Königin Elisabeth und Maria von Ungarn und die Kämpfe König Sigismunds gegen die neapolitanische Partei (Archiv für Öst. Geschichte, LXVI.). – *Paulus de Paulo*, Memoriale, Schwandtnernál III. 726. – *Caresinus* krónikája. Mútorinál, XII. 476.

⁸⁵ Horváthinak is írják. Lásd: Bunyitai Vincénél a Nagyváradi püspökség történetében.